RECENZIE

Recenzia: MAKARA, Sergej: Očarený slovom.

https://doi.org/10.24040/nfr.2022.14.2.109-112

MICHAL ROMAN. Prešov 2020. 148 s. ISBN 978-80-89721-54-2.

„Rokmi duša nestarne."
Dmytro Fedak

V roku 2020 vyšla monografia Sergeja Makaru Očarený slovom. Autor ju začína slovami:

„Osudy ľudí sú nevyspytateľné. Sú zakódované už v génoch každého z nás, ale súčasne podliehajú aj vplyvom objektívnych zákonitostí, ktoré ich korigujú mimo nás a subjektívnych daností, ktoré sú determinované špecifickosťou hľadania svojho miesta v konkrétnom historickom priestore a čase" (s. 7). Od hlbokého vzťahu k rodnému kraju až po začiatok štúdia na Kyjevskej štátnej univerzite T. H. Ševčenka, kde študoval ukrajinský jazyk a literatúru, modeluje autor monografie portrét Michala Romana, významného pedagóga, literárneho bádateľa, prekladateľa a aktívneho spoločenského činiteľa, ktorého životná púť sa začala 1.11.1930 v karpatskej dedinke Kobylnice, v okrese Svidník. V prvej časti s názvom Báseň sa venuje Sergej Makara obdobiu a vzácnym okamihom detstva a ranej mladosti Michala Romana, nepochybne najdôležitejším pri formovaní malej, dorastajúcej i dospievajúcej ľudskej bytosti, blízkosti jeho rodičov – mamy, veľmi pracovitej a poriadkumilovnej, bytosti, ktorá krásne spievala, venovala sa ručným prácam, dokonca dokázala bez problémov zastať v každodennom živote aj ťažšie práce, a rovnako aj otca, rozhľadeného, slovanofilsky orientovaného človeka, účastníka prvej svetovej vojny, neskôr prinúteného odísť do cudziny za prácou, aby sa dokázal postarať o početnú rodinu. Príznačné pre Sergeja Makaru je neobchádzanie aj životom prinášanej paradoxnosti v poézii detstva vzhľadom na ťaživé obdobie blížiacej sa druhej svetovej vojny. V prostredí prírody v okolí Kobylníc, ktorá „bola vtedy ešte panenská, nedotknutá – hlboké staré lesy bukové, smrekové, brezové" (s. 9), vznikal vzťah mladého Michala k ľudovej tvorbe, neskôr pretransformovaný do záujmu o umeleckú literatúru. Je šťastím, ak sa počas školských rokov objaví učiteľ, silná osobnosť ukazujúca smer a cestu. V živote mladého Michala Romana to bol pán učiteľ Pavel Dadej z Prešova, na ktorého si spomína až do dnešných dní ako na človeka prísneho, ale zároveň aj láskavého, s veľkou radosťou a záujmom formujúceho v žiakoch vzťah k písanému slovu. Tento záujem o knihy sa neskôr pretavil do lásky k tvorbe autorov ukrajinskej literatúry. Práve ona sa stala náplňou a celoživotnou láskou profesora Michala Romana.

Ťažko vyberať z prvej časti monografie to, čo by sa dalo nazvať podstatným. Z

pera Sergeja Makaru sa opis detstva, mladosti, dôležitých stretnutí s ľuďmi, ktorí vedome či nevedome formovali mladého Michala, redukuje len veľmi ťažko, keďže bol sám majstrom pera. Dôležité je rozprávanie o živote i tvorbe Michala Romana s akcentom na rodinu, školu, prírodu i ľudí z dediny a blízkeho okolia – samozrejme, na silné a nezabudnuteľné zážitky zo stretnutí s nimi. Nie je možné nespomenúť ani strach o vlastný život po vypuknutí druhej svetovej vojny, ktorá neobišla ani rodnú dedinu Michala Romana.

Kyjevské obdobie, ako nazval autor monografie druhú časť svojho rozprávania, je pohľadom na roky vysokoškolského štúdia, keď sa Michal Roman formoval už ako budúci literárny vedec. Bravúrne zvládal štúdium ukrajinčiny, čo mu umožnilo začať sa venovať aj prekladateľskej činnosti. Prvým objektom jeho prekladateľského záujmu sa stal román slovenského autora Teodora Fiša V ohni. Román preložil spolu s ukrajinskou redaktorkou a prekladateľkou Hannou Paškovou, ktorej rodina sa neskôr stala druhou rodinou Michala Romana. Na Kyjevskej štátnej univerzite T. H. Ševčenka študoval ukrajinský jazyk a literatúru, obhájil tu aj svoju kandidátsku prácu. Kyjev a Ukrajinu považuje dodnes za druhý domov, stále udržiava blízke kontakty so svojou bývalou alma mater.

V časti monografie s názvom Prešovské obdobie sa zameriava Sergej Makara na povojnové roky – na štúdium Michala Romana spojené s Gréckokatolíckou ruskou učiteľskou akadémiou, o pár rokov neskôr s pobočkou Pedagogickej fakulty SU, predchodkyne dnešnej Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity. Pedagogická i vedecká dráha Michala Romana pokračovala nielen v Prešove, ale od r. 1953 aj v bývalom ZSSR. Jeho návrat na Katedru ukrajinského jazyka a literatúry FF VŠP, ako píše autor monografie, „predstavoval významný prínos pre rozvoj ukrajinistiky v celoslovenskom meradle“ (s. 42). Sergej Makara poukazuje na bohatú publicistickú činnosť Michala Romana súvisiacu so slovensko-ruskými a slovensko-ukrajinskými literárnymi vzťahmi. Prešov bol aj miestom menovania Michala Romana za docenta dejín ukrajinskej literatúry. Jeho inauguračná prednáška o problematike vývoja ukrajinskej literatúry Slovenska odznela na Pedagogickej fakulte v Nitre. Michal Roman sa tak stal prvým univerzitným profesorom ukrajinskej literatúry na Slovensku.

Monografia Sergeja Makaru nesústreďuje pozornosť len na roky tvorivé, šťastné, konštruktívne. Rok 1991 bol pre profesora Michala Romana nepriaznivý pre rozhodnutie, za ktorým stálo vtedajšie vedenie FF UPJŠ: všestranná pedagogická, vedeckovýskumná a spoločensko-kultúrna činnosť bola z politických dôvodov zastavená. Nespravodlivosť sa zo správania ľudí zrejme vykoreniť nedá, vždy sa však nájde riešenie v podobe žičlivých ľudí. Pomohla rodina i brat biskupa Gojdiča. O tom všetkom nesmierne zaujímavo a pútavo píše autor monografie.

O banskobystrickom období, o pôsobení na Filologickej fakulte UMB – v meste, ktoré je zakomponované do názvu predposlednej časti publikácie, sa v monografii Sergeja Makaru citujú slová profesora Michala Romana, „ako o najšťastlivejších rokoch svojho pracovného života“ (s. 57). Celým svojím srdcom sa venoval výučbe ukrajinskej literatúry, svoje bohaté vedomosti odovzdával desiatkam študentov vtedajšej ukrajinistiky. Na Katedre slovanských jazykov bol vzácnym starším kolegom, radil, pomáhal, odovzdával svoje pedagogické, vedecké poznatky a

skúsenosti nielen budúcim absolventom oddelenia ukrajinistiky, ale aj mladším kolegom, ktorí sa v tom čase formovali na poli pedagogickom i vedeckovýskumnom. Autor monografie zdôrazňuje aktívnu účasť profesora Romana aj v mimoškolskej práci, napr. pri príležitosti 190. výročia narodenia T. H. Ševčenka sa podieľal na príprave slávnostnej akadémie, ako i ďalších významných podujatí, ktoré oddelenie ukrajinistiky organizovalo. Významným prínosom bolo vydanie niekoľkých učebníc, napr.: Ukrajinská literatúra 11.– 18. storočia, Dejiny a kultúra Ukrajiny, Ukrajinská literatúra 19. storočia, Reálie Ukrajiny. Pre širokú verejnosť napísal publikáciu Ukrajina, svojím obsahom nadväzujúcu na publikáciu Ukrajina: príručka pre exportéra a importéra. Tieto práce vyšli v slovenčine.

Sergej Makara v monografii zdôrazňuje aj významný prínos profesora Michala Romana v grante zameranom na výskum slovanského romantizmu, ktorý Katedra slovanských jazykov počas rokov 1999 – 2005 riešila. Jeho štúdie, ako píše autor monografie, „svedčia o vysokej erudovanosti, rozhľadenosti, odbornej zrelosti a plne zodpovedajú náročným kritériám súčasného literárnovedného myslenia“ (s. 61). Zborníkom o slovanskom romantizme, výberom štúdií s názvom Úvahy o literárnom romantizme, sa ukončila pedagogická i vedeckovýskumná činnosť prof. PhDr. Michala Romana, CSc., vedúceho oddelenia ukrajinistiky na Filologickej fakulte UMB v Banskej Bystrici. Sám o tomto období hovoril, že to bolo „jeho sedem biblických rokov, na ktoré v živote nezabudne“ (s. 62).

V poslednej časti monografie sa jej autor venuje súčasnosti, zdôrazňujúc, že ani dôchodkový čas – obdobie mimo akademickej pôdy – netrávi profesor Roman bez tvorivej práce. Pre svojich rodákov napísal knižku Kobylnice. Priblížil v nej dejiny svojej rodnej obce od prvej písomnej zmienky z roku 1326 až po súčasnosť. V spoluautorstve so Sergejom Makarom zostavil Slovník ukrajinských spisovateľov Slovenska. Autori takto sprístupnili slovenskej čitateľskej verejnosti informácie o živote a tvorbe viac ako sedemdesiatich ukrajinských spisovateľov a publicistov 20. storočia. Okrem spomenutej publikácie vydal profesor Michal Roman v r. 2012 knižku štúdií s názvom Básnik Sergej Makara a o dva roky neskôr na ňu nadväzujúcu publikáciu Cesty k poznaniu tvorby Sergeja Makaru. V r. 2015 vyšla knižka Poézia Sergeja Makaru v kontexte, čím profesor Michal Roman zavŕšil doterajšie bádanie v textoch poézie svojho bývalého kolegu a priateľa Sergeja Makaru.

Autor monografie venuje v závere tejto časti pozornosť aj súboru prác s názvom Ukrajinská literatúra Slovenska očami recenzenta, ktorá vyšla v r. 2016, a bola odbornou verejnosťou prijatá nielen pozitívne na Slovensku, ale aj na Ukrajine.

Záverečnú časť monografie tvoria spomienky zo stretnutí profesora Michala Romana so spisovateľmi slovenskými, českými i ukrajinskými – z nich najmä s Fedirom Lazorykom, prvom spisovateľovi, s ktorým sa Michal Roman vo svojom živote stretol, a ktorého tvorbu obdivoval. Tento obdiv sa neskôr preniesol aj do vedeckovýskumnej časti jeho práce, a tak vzniklo dvojzväzkové vydanie Lazorykovej tvorby, zároveň i monografia Fedir Lazoryk Žyťťa i tvorčisť.

Autor monografie sprístupňuje čitateľovi spomienky profesora Michala Romana na „našich prešovských spisovateľov“ – Ivana Macynského, Fedira Ivančova,

Ivana Prokipčáka, Viktora Hajného, Ivana Jackanina, Sergeja Makaru. Zo slovenských majstrov pera uvádza Ladislava Novomeského, Andreja Plávku, Jána Soloviča, Vladimíra Mináča a i., ďalej koncentruje pozornosť na stretnutia s českými spisovateľmi – s Bohumilom Říhom, Janom Pilařom, Oldřichom Rafajom a Jana Kozákom.

Počas bohatej pedagogickej i vedeckovýskumnej činnosti sa profesor Michal Roman mal možnosť stretnúť a stretávať aj s významnými osobnosťami literárneho sveta bývalého ZSSR, s ruskými a ukrajinskými básnikmi a spisovateľmi. Monografia uvádza početné množstvo mien, napr. Pavla Tyčynu, Maksyma Ryľského, Olesa Hončara a i. V rámci spomienok je venovaný priestor aj spisovateľom Zakarpatska, napr. Ivanovi Čendejovi, Jurijovi Kerekešovi a ďalším. Z ruských spisovateľov majú v spomienkach výrazné miesto traja autori: Nikolaj Virta, Boris Polevoj a Michail Kolosov.

K čitateľovi sa dostala knižka o jednom z najvýznamnejších predstaviteľov ukrajinistiky na Slovensku – o pedagogickej i vedeckovýskumnej práci prof. PhDr. Michala Romana, CSc., o činnosti dlhoročnej, poctivej, vykonávanej s obrovským záujmom a pracovným nasadením.

Monografiu Sergeja Makaru nesporne možno zaradiť k publikáciám, ktoré majú čo povedať tak laickej, ako aj odbornej verejnosti vďaka vzácnym informáciám, poznatkom, skúsenostiam a doteraz nepublikovaným spomienkam.

doc. PhDr. Marta Kováčová, PhD.